

PHILIP V. BOHLMAN'IN DÜNYA MÜZİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ulaş ÖZDEMİR

20. yüzyılda müzikoloji disiplininin gelişimi ve özellikle etnomüzikoloji disiplininin ortaya çıkışıyla birlikte, her iki alanda çalışan araştırmacıların ilgilendikleri başlıca konulardan birisi “dünya müziği” olmuştur. Müzik tarihinden popüler müziğe, etnografik çalışmalardan uygulamalı müzikoloji konularına kadar sayısız perspektiften incelenmiş olan ve halen üzerinde tartışılan “dünya müziği” kavramı, müziğin bilimsel olarak incelendiği eğitim kurumlarında başlı başına bir ders olarak okutulan bir konudur. “Dünya müziği”, müzik araştırmalarının yanı sıra, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin incelediği bir çalışma alanına da dönüşmüştür. Bu açıdan “dünya müziği” tartışması, günümüzdeki küresel yaklaşımların ve tartışmaların merkezinde bulunan önemli bir konu olmaya devam etmektedir.

Halen Chicago Üniversitesi Müzik Bölümü'nde öğretim üyesi olan etnomüzikolog Philip V. Bohlman, Avrupa müziği, dünya müzik kültürleri ve özellikle Yahudi müziği konularındaki uzmanlığının yanı sıra, müziğin milliyetçilik, ırk, din ve göç konularıyla ilişkisini incelediği sayısız kitap ve makale yayınlamıştır. Bu çalışmalarıyla pek çok akademik ödül kazanan Bohlman, saygın bilimsel yayınların editörlüğünü de üstlenmiştir. Dünya müziği üzerine (tek tek müzik kültürleri üzerine yayınlanmış kitapları saymazsak, derli toplu olarak) Türkçe'ye çevrilen ilk kitap diyebileceğimiz Philip V. Bohlman'ın aynı adlı “Dünya Müziği” çalışması, bu kavramın ne olduğunu tanımlamak yerine, onun nasıl şekillendiğini tartışan; boyut olarak küçük, ancak içerdiği konular açısından oldukça zengin bir (etno) müzikoloji kaynağıdır. Bohlman'ın kitabı, 2000'li yıllardan itibaren tüm dünyada tartışılan “küreselleşme” retoriğinin akademik alanda kabul gördüğü bir dönemde yazılmıştır. Bu yüzden karşılaştırmalı ve disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınarak 1980'li yıllardan itibaren üniversitelerde ders

olarak okutulmaya başlanan “dünya müziği”nin, Bohlman’ın vurguladığı üzere “küreselleşme” tartışmalarıyla yeni bir döneme girdiği söylenebilir (Bohlman, 2015: 13). Bohlman, bir etnomüzikolog olarak dünya müziğinin kendisi için dünyanın tüm müzikleri demek olduğunu belirtir ve bu kitabı dünya müziklerinin olduğu şey ile olduğu sanılan şey arasındaki boşluğu aşmak amacıyla yazdığını vurgular (Bohlman, 2015: 15).

Kitap boyunca temel bir metafor ve tema olarak karşımıza çıkan “karşılaşma” terimi, Bohlman’ın kullandığı şekliyle dünya müziğinin tarihinin ortaya çıktığı uzam olarak da tanımlanabilir (Bohlman, 2015: 11). Karşılaşma uzamı, müzik araştırmacısının kaynak kişiyle, farklı “dünya”lardan müzisyenlerin bir diğeriyle ya da farklı kültürlerin birbirleriyle karşılaşma anını betimler. Bu anlar, kültürel değişime ya da değiş-tokuşa uygun koşullar yaratır. Bu yüzden dünya müziği, -biz ona ne anlam yüklersek yükleyelim- günlük bir deneyimdir ve sürekli var olur (Bohlman, 2015: 16). Bohlman’ın kitap boyunca “karşılaşma” kavramıyla tartıştığı tüm konular, Batı merkezli müzik tarihi yazımı ve genel müzik anlatısının bir parçası olarak, Batı tarafından hayal edilen ve dolayımlanan karşılaşmalar olarak betimlenebilir. Bohlman, “karşılaşma” üzerinden eleştirel bir okuma yaparak, “dünya müziği”nin nasıl ortaya çıktığını Batı anlatısının tersine “öteki” üzerinden kurgular. Dünya müziğinin sonsuz çeşitlilik içinde taşıdığı anlamları tartışmak için farklı müzik epistemolojisi ve ontolojilerini kabul etme gereksinimini vurgulayan Bohlman, bir yandan bunları tartışırken diğer yandan etnomüzikolojinin, bunları eksiksiz biçimde anlamak amacıyla toplum bilimlerinden ve temel ilgisi kültürel içerik olan insanbiliminden çeşitli yaklaşımları benimsediğini aktarır (Bohlman, 2015: 27).

Bohlman kitap boyunca, tarihsel olarak Batı merkezli anlatının “dünya müziği”yle karşılaşma anından başlayarak, her kültürde müziği saran mit-sel anlatının tarihle ilişkisinden halkların müziklerine, ulus devlet inşasında müziğin rolünden diaspora müziklerine ve son olarak sömürge müziklerinden sömürge sonrası dünya müziğine uzunca bir yol kat ederek dünya müziğinin küreselleşme macerasını tamamlar. Bohlman’ın kitap boyunca verdiği örnekler, halklar ve toplulukların dünya üzerindeki hareketliliğine ya da göçe bağlı olarak müziğin nasıl dolaşıma girdiğini gösterir. Bu açıdan ulus, halk, diasopra ve sömürge tartışmalarını, müziğin yerelliği konusunun ülke sınırlarının ötesinde nasıl anlamlar kazandığını, kimlik

konusunun giderek nasıl öne çıktığını ve bunlarla ilişkili olarak müziğin dolaşımını da içerir.

Kitapta pek çok örneği verilen popüler müzik konusu yine dünya müziği bağlamında ele alınır. Dünya müziğinde gelenekselliğin, “bugün içinde yeni anlamlarla yenilenmek için” tekrar tekrar geri geldiğini örneklerle anlatan Bohlman, dünya müziğinin popüler bir müzik haline gelirken geçmişi ve geleneği -bunlardan köklü biçimde kopmak için- kendine mal ettiğini vurgular (Bohlman, 2015: 48). Popüler müzik konusunun bir başka boyutu olan ses kayıt teknolojisinin gelişimi, plak endüstrisi, dünya müziği festivalleri vb. meseleler de kitapta örneklenen konulardır. Bohlman, popüler müzisyenlerin hiçbir karşılaşmadan kaçınmadığını, çünkü kamusal mevcudiyetlerinin, geleneksel ve modernite arasındaki karşılaşmayı nasıl dolayımладıklarına bağlı olduğunu belirtir (Bohlman, 2015: 99). Diğer yandan karşılaşma sadece müzisyenler için değil, etnomüzikologlar için de hem bilimsel araştırma yaparken teknoloji kullanımında (Bohlman, 2015: 198) hem de dünya müziğiyle karşılaşırken (Bohlman, 2015: 209) müziğin dolayımlanması açısından sürekli yenilenen ve devam eden bir süreçtir.

Bohlman kitapta tartıştığı her bölümü; “dünya müziğiyle karşılaşma”, “tarihsel veya kuramsal açıklama”, “bir müzisyenin profili”, “estetik, anlam ve kimlik konularının incelenmesi”, “bir etnomüzikolog ya da dünya müziği araştırmacısının profili”, “etnografik şimdiki zaman ile popüler müzik” şeklinde kurgulayarak her bölümde bu içeriğe uygun örnekleri tartışır (Bohlman, 2015: 17). Bu akış, bir yanıyla müzik tarihi, diğer yanıyla popüler müzik çalışmalarına dokunurken, aslında kitap boyunca (etno) müzikolojinin incelediği tüm alanların genel bir taramasının yapıldığı söylenebilir. Bohlman, yazısındaki ustalıklı, bir yandan müzikolog olarak müziğin tarihsel olarak tüm dinamiklerini irdelerken (estetik, performans, anlam, metin, vb.), diğer yandan etnografik şimdiki zamanla ilişki kurarak etnomüzikolog bakış açısıyla her bir konuyu örnekler üzerinden tartışır. Bohlman, dünya müziğini tanımlamak yerine kitap boyunca bu kavramı derinleştirmek üzere “Dünya müziği bir halk müziği olabilir mi?” (Bohlman, 2015: 124) ya da “Dünya müziğinin dünyaları gerçekte kime ait?” (Bohlman, 2015: 188) gibi sorular sorar ve bunlara cevap arar.

Kitapta dünya müziği bağlamında çalışmaları incelenen -Bohlman’ın deyişiyle “dünya müziğini icat eden”- Johann Gottfried Herder, Charles Se-

eger, Eric Moritz von Hornbostel, Robert Lachmann, Lomax ailesi, Abraham Zvi Idelsohn gibi araştırmacılar, müziğin bir bilim alanı olarak nasıl incelendiği üzerine farklı yaklaşımları örneklerken, dünya müziğinin bir çalışma alanı olarak zenginliğini de gösterirler. Kitap boyunca verilen tüm müzisyen ve müzik türü örnekleri, dünyanın farklı kültürlerinden örnekler olarak geniş bir yelpazeye sahiptir. Kitap sonunda her bölümle ilgili temel kaynakçanın yanı sıra, yine her bölümle ilgili tartışmaları derinleştirmek isteyenler için okuma önerileri ile yine her bölümde betimlenen müzisyenler ve müzik türleriyle ilgili dinleme önerileri de ek olarak yer alıyor. Bu açıdan kitabın içeriği, boyutlarını oldukça aşan bir derinliğe sahiptir. Ancak kitabın bu özelliği, ister istemez onu çok daha kapsamlı ve derinlemesine konuları içeren hacimli bir kitap olarak görme beklentisini kamçılıyor. Umuyoruz ileride daha kapsamlı bir baskısı yayınlanır.

Bu kitap, ülkemizde müzikoloji ve etnomüzikoloji eğitimi veren kurumlarda “Dünya Müzik Kültürleri” v.b. isimlerle açılan derslerde Türkçe kaynak olarak okutulabilecek bir referans olabilmenin yanı sıra, yine ülkemizde müzik alanında yapılan lisansüstü tezlerde neredeyse hiç incelenmemiş bir konu olan dünya müziği araştırmalarına kapı açma potansiyeli olan bir kaynak olarak da kabul edilebilir. Son olarak, Bohlman’ın ufuk açan bu çalışmasının, Türkiye müzik kültürleri bağlamında tartışılabilir pek çok kavram önerdiği ve bu perspektifle yazılacak yeni araştırmalara referans olabileceği rahatlıkla söylenebilir.

KAYNAKÇA

Bohlman, P. V. (2015). *Dünya Müziği*. Hakan Gür (Çeviren). Ankara: Dost Yayınları. (Orijinal kitabın yayın yılı: 2002)